

Dr. Hengl Melinda

tanársegéd (PTE ÁJK Büntető és Polgári Eljárásjogi Tanszék), az ÓNSZ Bűnügyi tagozatának mentora

Magyar írástörténet

I. Az írástörténet

A *paleográfia* (írástörténet) az írások kialakulásával, fejlődésével, elterjedésével, régi írások megfejtésével és átírásával foglalkozó tudomány, amely fontos forrása a művelődés- és oktatástörténetnek.¹

Farkas László véleménye² szerint a paleográfia egyéb tudományterületekkel együtt (pl.: társadalomföldrajz, emberföldrajz, kulturális földrajz, katonaföldrajz, szociálgeográfia és nyelvföldrajz) az íráskép-földrajz³ kutatási területébe tartozik, amely az írásos jelenségek térbeliségét és az azzal összefüggő, abból levezethető törvényszerűségeket vizsgálja. Az íráskép-földrajz funkciója kettős: egyrészt leképezi egy adott kor arculatát (a sztenderd írásképek változása által), másrészt lehetővé teszi az adott személyiség megismerését (a sztenderd íráselemektől egyedivé válva). Az íráskép-földrajz tárgya az írás és annak környezete. Az írás alapján vizsgálja többek között az emberi kultúra történetiségét és változását, ezáltal fontos szerepet tölt be abban, hogy megismerhetővé váljon egy adott térség kultúrája.

Az írástörténet tárgyalása során elkülönítettem az egyetemes és a magyar írástörténetet. Az egyetemes írástörténetet egy korábbi tanulmányomban részleteztem.⁴ Bemutattam az írás kialakulásának körülményeit (intellektuális és társadalmi érettség, fejlett nyelvállapot, kereskedelmi és államszervezési igények) és humanisztikus alapjait (technikai, grafikai és ortografikus készség, a kézírás egyéni jellegének objektív és szubjektív körülményei). Kitértem az (általam) egyetemes írástörténetnek nevezett rész főbb pontjaira: az írás

¹ Szekeres István: A székely és az ótörök írás jeltörténete. Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest 2008. 31. o.

² Farkas László: Az íráskép-földrajz katonaföldrajzi aspektusai és helye az írásanalitika rendszerében, e rendszer katonai alkalmazási lehetőségei. PhD értekezés. (Kézirat) Nemzeti Közszerületi Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest 2012. 17-19. o.

³ Az íráskép-földrajzzal kapcsolatban további információk a következő helyen olvashatók: Farkas László: Az íráskép-földrajz katonaföldrajzi aspektusai és helye az írásanalitika rendszerében, e rendszer katonai alkalmazási lehetőségei. PhD értekezés. (Kézirat) Nemzeti Közszerületi Egyetem, Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest 2012.

⁴ Hengl Melinda: Egyetemes írástörténet. SCRIPTURA 4:(1) pp. 61-78. (2017)

előzményeire (rováspálcák, hírnökbotok, csomójelek, kagylófüzerek és tulajdonjegyek), az írás kialakulásához (barlangrajzokon át) vezető útra, és az írás fejlődésének főbb állomásaira (képírás, fogalomírás, szóírás, szótagírás és betűírás). Végül megemlítettem a közönséges írás betűrendszerein kívül eső ábécéket.

Ebben a publikációban a magyar írástörténet főbb állomásait részletezve, a nemzeti sajátosságokra térek ki.

II. Magyar írástörténet

Az írást megelőző jelrendszerek közül a magyar nyelv a csomójeleket és a rováspálcát őrizte meg: a „Köss csomót a zsebkendődre!” figyelmeztetésben, és a „sok van a rovásán” kifejezésben.⁵ A hírnökbotra emlékeztet a régi magyarok azon szokása, hogy véres kard körbehordozásával szólították hadba a népet.⁶

II. 1. A magyarok rovásírásának eredete

A magyar rovásírás eredete még napjainkban is vitatott. Két változat vált ismertté: a székely-magyar rovásírás és a pálos-rovásírás.⁷ A krónikákban fennmaradt, hogy a magyarság egy részének, a székelyeknek saját írása volt.⁸ „*A székely rovásírás néven ismert régi magyar írás, népünk felbecsülhetetlen értékű kulturális kincse.*”⁹

A 19. és 20. századi külföldi történészek egyik része hallgatott vagy téves adatokat közölt a magyarok írásáról. Karl Faulmann nem említette a magyarok írását a *Geschichte der Schrift* című 1880-ban megjelent könyvében. Paul Hunsdorfer (aki később nevét Hunfalvyra magyarosította) a *Die Ungarn oder Magyaren* című 1881-es művében tagadta, hogy a magyaroknak a keresztény hittérítés előtt saját írásuk volt, véleménye szerint a magyarok ősi írását 17. századi tudósok találták ki. I. J. Gelb lengyel írástörténész 12 betűsnek tartotta a rovásírást, annak ellenére, hogy már ismertek voltak az ennek ellentmondó leletek (a 12. századi botnaptár és az 1483 előtt készült Nikolsburgi Ábécé). Johannes Friedrich német kutató 1966-os könyvében nem tárgyalta a magyarok elődeinek írását.¹⁰

A külföldi szerzők másik része viszont elismerte a magyarok ősi írását. Ernst Doblhofer osztrák írástörténész 1957-ben német nyelvterületen, majd 1962-ben Magyarországon megjelent *Jelek és csodák* című könyve szerint, már ismert egy rovásleletet, a

⁵ Fazekasné Visnyei Irma: *Pedagógiai grafológia 1.* Regiografó Kiadó, Komló 2005. 16-17. o.

⁶ Kéki Béla: *Az írás története. A kezdetektől a nyomdabetűig.* Vince Kiadó, Budapest 2000. 13. o.

⁷ Vjgh András: *Az igazságügyi kézírásvizsgálatok aktuális kérdései.* Doktori értekezés. ELTE, 2007. 20. o.

⁸ Kéki i. m. 104. o.

⁹ Bíró János: *Székely rovásírás.* Szeged 1992, 5. o. Idézet Simon Péter Előszavából.

¹⁰ Friedrich Klára: *Írástörténeti áttekintő magyar szempontból.* Szakács Gábor Kiadó, Budapest 2010. 36. o.

Konstantinápolyi Feliratot.¹¹ Franz Altheim 1948-ban adta ki *Hunnische Runen* (Hun rovásjelek) című tanulmányát, a benne tárgyalt írásjeleket a ma Bulgáriának nevezett területről gyűjtötte, amely annak idején Attila fiának, Irneknek a birodalma volt.¹² Zagd Batszajhan *A hunok régészete, néprajza és története* című tanulmányában, azt az álláspontot képviselte, hogy „*Az Orhon-Jenyiszej rovásírást a hunok egyedül alkották meg.*”¹³

A régi magyar krónikások és történetírók műveiben az ősi írás szkíta, hun, hun-székely, székely-magyar írásként jelent meg (nem finnugor írásként).¹⁴ Thelegdi János 1598-ban megjelent *Rudimenta*, azaz a hunok régi nyelvének elemei című tankönyvének már a címéből is kiderült, hogy az írást a hunoknak tulajdonította. Hódoly László 1884-es *A székely vagy régi magyar írás eredete* című tanulmányában¹⁵ írt a rovásírás eredetéről. Véleménye szerint a székely betűk hasonlítanak leginkább az elő-ázsiai írások legrégebbi alakjaihoz. Fischer Károly Antal 1889-ben megjelent, *A hún-magyar írás és annak fennmaradt emlékei* című művében, az ősi írást szkíta-hun eredetűnek tartotta. Sebestyén Gyula a *Rovás és rovásírás* című munkájában a számrovással kapcsolatos kutatási eredményeket publikálta. A magyar rovásírás hiteles emlékei című 1915-ös művében a Marsigli által másolt botnaptár kutatástörténetét ismertette. A magyar rovásírást (a görög, az etruszk, a római, a germán és a türk íráshoz hasonlóan), az egyiptomi hieroglifákat és a babiloni (sumer) képirást egyszerűsítő föníciai betűírásból eredeztette. Fehérné Walter Anna 1975-ben megjelent *Az ékírástól a rovásírásig* című (A sumer ékírástól a magyar rovásírásig című változatban is létező) könyvében a Sebestyén Gyula féle könyv óta eltelt 60 év új leleteit tárgyalta. Magyar Adorján (néprajzkutató, a magyarság Kárpát-medencei eredetének egyik bizonyítója) 1970-ben *Ős magyar rovásírás* címmel megjelent tanulmányában tömör összefoglalást adott, a számrovástól a rovásírás elnevezés magyarázatáig. Magyar Adorján alap gondolata szerint: „*A népek műveltségi foka ma is legbiztosabban aszerint ítélhető meg, hogy az írni-olvasni tudók számaránya milyen náluk. A legtöbb európai nép írni-olvasni csak a kereszténység felvétele után tanult meg... Európában a magyar az egyetlen nemzet, amelynek a kereszténységre térése előtt is volt saját – azaz nem másoktól átvett – írása.*”¹⁶

Forrai Sándor az írás egyik bölcsőjeként a Kárpát-medencét jelölte meg (Mezopotámia és a Balkán térség mellett) 1994-ben megjelent *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*

¹¹ Friedrich i. m. 36. o.

¹² Friedrich i. m. 44. o.

¹³ Friedrich i. m. 45. o.

¹⁴ Friedrich i. m. 37-38. o.

¹⁵ Hódoly László jelzett művében olvasható, hogy a pelazgok 16 szkíta betűt (A, B, D, G, V, M, Z, T, J, K, L, N, SZ, P, S, R) vittek magukkal Görögország területére. Ugyanerről Kállay Ferenc is írt *A pogány magyarok hitvallása* című 1861-es művében, bár a betűk ismertetését nem közölte. Hiv.: Friedrich: i. m. 46. o.

¹⁶ Friedrich i. m. mottója.

című művében. A magyar rovásírás eredetével kapcsolatban elfogadta Sebestyén Gyula álláspontját a föníciai hatás tekintetében, de kiegészítette egy Götz Lászlótól átvett adattal. Ami szerint, az Észak-Mezopotámiában folyó ásatások során Kr. e. 2700-ból előkerült cserépedény töredékeken, a mai föníciai íráshoz hasonló jelek láthatók. Akkoriban ezen a területen nem sémita, hanem a magyarság elődeivel kapcsolatba hozható subartui-hurri népesség élt. Így Forrai Sándor arra következtetett, hogy a föníciai írás nem lehet csak sémita eredetű.¹⁷ Fűr Zoltán nézete is az, hogy a magyar rovásírás eredete az észak-mezopotámiai képíráshoz és a szubartui hurri rovásíráshoz vezethető vissza, közeli rokonságot mutat a sumer és egyiptomi képírással, valamint a közép-ázsiai és mediterrán rovásírásokkal.¹⁸ Kéki Béla viszont 2000-ben megjelent *Az írás története A kezdetektől a nyomdabetűig* című könyvében azt az álláspontot képviselte, hogy a székely-magyar rovásírás a türk írás családjához tartozott. A közép-ázsiai törököknek ez a törzsi szövetsége, írását a szogdoktól vette át, akik az arámi betűírást alakították át, tehát szogd közvetítéssel az arámiból származott a türk írás. Az Urál vidéki őshazában érte a türk hatás a magyarokat és itt vették át a rovásírást.¹⁹

Forrai Sándor feltevése szerint a székely-magyar rovásírás a föníciai alapjelekből kifejlesztett jelrendszer, amelynek egységes rövidítési rendszere a magyar nyelv törvényeire épült (mint a mai gyorsírásunk) és ezzel a kor legfejlettebb rövidítéses írása volt. Hangsúlyozta a magyar rovásírás összes jelének írástörténeti összefüggését valamennyi ókori írással. Összehasonlító kimutatása alapján a magyar rovásírásos jelek 50 %-os egyezést mutattak a föníciai csoportba tartozó népek rovásírásával, 43,4 %-ost az etruszkkal, de csak 28,6 %-ost a türkkal.²⁰

Friedrich Klára szerint a több ezer éves leletek (bajóti csont pálcavég, Torma Zsófia régész nő korongjai, edénytöredékek) azt mutatják, hogy a magyar rovásírást (minden előzmény nélkül) egyből betűírásként alkották meg. Később a más nyelvű népekkel való könnyebb kommunikáció igénye hívta életre a rovásírás képírással és fogalomírással alakjait (amelyek nem rögzítettek hangértékeket, így a különböző nyelveken beszélő népek számára is érthetőek voltak), mintegy „nemzetközi közlekedő” írásként. Véleménye szerint a magyar rovásírás jelentős hatást gyakorolt más népek íráskultúrájára. Az ősi betűk nagyarányú alak egyezéssel találhatók meg többek között: a Yang Shao és a Balkán térség műveltségében, a

¹⁷ Friedrich i. m. 38. o.

¹⁸ Fűr Zoltán: *A magyar rovásírás ABC-s könyve*. A szerző kiadása, 13. o.

¹⁹ Kéki i. m. 106-107. o.

²⁰ Forrai Sándor: *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*. Antológia Kiadó, Lakitelek 1994. 16. o. és 71. o.

germán rúnákban, az etruszk, az ógörög és a föníciai ábécében, valamint a latin nagybetűkben is.²¹ Különösen érdemes kiemelni az ibériai írást, amelynek betűi jelentős formai azonosságot mutatnak a magyar rovásírással. Strabón²² térképe szerint Ibéria nemcsak Hispánia ókori elnevezése. A Kaukázusban is volt egy Ibéria, a mai Grúzia területén. A földrajztudós Geographika című művében a kaukázusi Ibéria lakói között szkítákat és szarmatákat is említett, akiknek száma jelentős lehetett, mert veszély esetén akár százezer főt tudtak összetoborozni. Friedrich Klára a földrajzi név és az írás hasonlósága alapján azt feltételezi, hogy az írást a szkíták adták át az Ibériai-félsziget (a későbbi Hispánia) lakóinak.²³

A pálos-rovásírás kevésbé terjedt el, mint a székely-magyar rovásírás. Nevét az egyetlen magyar alapítású keresztény szerzetesrendről kapta, mert a pálos szerzetesek használták legtovább ezt az írásmódot. Betűi a székely-magyar rovásírás betűinél íveltebbek, az írás iránya balról jobbra haladt. Sok írásos emlék került elő Dél-Amerikában, ami azzal magyarázható, hogy magyar pálos szerzetesek vettek részt a középkorban a dél-amerikai indiánok megtérítésében. A pálos-rovásírás emlékei fennmaradtak a magyar nyelvű barlangfeliratokban, levelezésekben és térképfeliratokban.²⁴

II. 1. 1. A magyar rovásírás jelentősége

Napjaikban a magyar rovásírással kapcsolatban azok a nézetek kezdenek előtérbe kerülni, amelyek az írás eredetiségét, egyediségét és történelmi jelentőségét hangsúlyozzák.

A Kárpát-medencei Tatárlakán N. Vlása kolozsvári régész által 1961-ben talált 6500 éves agyagkorongok jeleinek vizsgálata során kiderült, hogy a rajtuk lévő jelformák a Tigris és az Eufrátesz völgyében feltárt körülbelül 1000 évvel későbbi leleteken is megtalálhatók, mint a sumer ékírás jelei, amelyek a Kárpát-medencéből kirajzott emberek közvetítése által juthattak el Mezopotámiába. A tatárlakai korongok bizonyították, hogy az ősbécé rajzos jelekkel való bővítése, - amely a későbbi sumer írás jellemzője lett -, már a Kárpát-medencében elkezdődött.²⁵

Az erdélyi Tordos környékén Torma Zsófia régésznő által 1875-ben feltárt, körülbelül 4500 éves cserépdarabokon és orsógombokon²⁶ fennmaradt jelek azt igazolják, hogy a Kárpát-medence népességének csak egy része vándorolt át Mezopotámiába. A cserépdarabokon sok olyan jel van, amely az ősi írásjelekkel megegyező, és ha sok jel

²¹ Friedrich i. m. 45-46. o.

²² Strabón Kr. e. 64-ben született, kappadókiai és görög szülők gyermekeként. Hiv.: Friedrich i. m. 46. o.

²³ Friedrich i. m. 46. o.

²⁴ Vigh i. m. 20-21. o.

²⁵ Varga Csaba: JEL JEL JEL avagy az ABC harmincezer éves története. Frig Könyvkiadó, 2001. 189-192. o.

²⁶ Friedrich i. m. 41. o.

halmazának egésze azonos egy másik, zárt jelcsoporttal, akkor az, nem lehet véletlen. A közelben (Vincsa és balkáni területek) előkerült további leletek kiegészítették a korábban talált, hiányos jelkészletet. A jelek két csoportba oszthatók, az egyik az ábécé alapjelei és egyszerű ligatúrái, a másik a rajzos vagy erősen dekoratív ligatúrák. Az első csoport jeleinek megvizsgálását követően nyilvánvalóvá vált, hogy azok egyetlen jelkészletbe tartoznak, és eléggé nagy pontossággal (azért nem egészen pontosan, mert lehet, hogy nem maradt fenn az összes jel a töredékes emlékeken) lefedik a régi Kárpát-medencei ábécé jeleit. Az előkerült ligatúrák és egyedi jelformák, ezzel a rekonstruált ábécével együtt egyértelművé tették, hogy ez a régi (6500 - 4500 évvel ezelőtti) ábécé, megegyezik (a csekély eltérés magyarázható a köztük lévő 6 - 4 ezer évvel) a mai Kárpát-medencei ábécével, tehát itt napjainkig fennmaradt.²⁷

Az egyiptomi és a magyar ábécé kapcsolatára is vannak bizonyítékok. Az egyiptomi démotikus és a Kárpát-medencei (magyar) ábécé jeleinek összehasonlítása után kiderült, hogy a két betűsor közötti egybeesés szinte tökéletes. A szkarabeusz jel (a magyar hieroglif ábécé egyik jele) formai és hangzásbeli kapcsolatára is találtak igazolást.²⁸

A régi kínai írástöredékeken fennmaradt jeleket összehasonlították a Kárpát-medencei ősbécével. Az összevetést követően feltűnő hasonlóságok mutatkoztak, ezért feltételezhető, hogy a kínai népcsoportok jól ismerték az ősi magyar ábécét, és erre építkezve fejlesztették ki a nyelvükhöz jobban illeszkedő írásrendszerüket.²⁹

Közép-Afrikában is feltártak olyan ősi írásmaradványokat, amelyek jeleinek - bár kevert ábécék - egy része megfeleltethető az ősi ábécével.³⁰

A legkorábbi krétai jelek vizsgálata során szembetűnő volt, hogy azok szinte teljes egészében kiadják az ősi ábécé Kárpát-medencei változatát.³¹ A krétai Knosszosz közelében talált legalább 4 ezer éves korongot, a „phaisztoszi diszket” - a rajta látható jelek miatt -, sokáig az írástörténet csodájának tartották. Varga Csaba szerint a jelek lecsupaszítása után - a „csontváz”-ukat vizsgálva -, még az ősi ábécével való hasonlatosság is kimutathatóvá vált. Elképzelése szerint a korong készítője szándékosan torzíthatta el a betűket, hogy ezzel az álcával egy betűfelismerő játékra csábítsa olvasóit. Ezt a következtetést azzal is alátámasztotta, hogy a korong öntvény, tehát sokszorosításra volt alkalmas a rébuszjáték.³²

²⁷ Varga Csaba i. m. 193-198. o.

²⁸ Ld. bővebben: Varga Csaba i. m. 209-221. o. és 273-316. o.

²⁹ Varga Csaba i. m. 355. o.

³⁰ Varga Csaba i. m. 365. o.

³¹ Varga Csaba i. m. 374. o.

³² Varga Csaba i. m. 375-378. o.

Még az eredeti latin ábécé és az ősi ábécé jelei között is lehetett kapcsolat (Varga Csaba véleménye szerint).³³

Aetichushoz köthető (650 körül) a Kárpát-medencei ábécé legrégebből fennmaradt lejegyzése. Sok esetben könnyen azonosítható az ősbécével ez az ábécé. Csak azt kellett szem előtt tartani, hogy a jelek torzulását rögzítésük módja miként befolyásolhatta (az ősbécét vésték és rótták, az Aetichus általi pedig kalligrafikus kézírással készült). Mivel a jelek hangzása is feljegyzésre került, a hangzás és a jelforma egybeesése alapján igazolhatóvá váltak a jelazonosítások, valamint az is, hogy az Aetichus-féle betűkészlet a magyar ábécével állt a legközvetlenebb kapcsolatban.³⁴

II. 1. 2. A mai rovásírásos ábécé kialakulása

A rovásírásban minden hangra volt és van egy betű. A régi ábécék eleinte 32 betűből álltak, majd bővültek és már magánhangzókat is tartalmaztak. A 12. századi botnaptárban fellelhetők az A, E, I, O, Ö, U és Ü, majd először a 16. századi Csepregi Ferenc palatáblán az É és az Á hang írásjelei. A többi hosszú magánhangzóhoz Forrai Sándor választott jelképeket a hiteles régi betűsorokból, így a 20. században már 39 betűs lett a rovásírásos ábécé.³⁵

A rovásírás mitológiáját tekintve, a jelnevek nagy részét az ábrázolt dolgok azonosításával sikerült meghatározni. Így valószínűsíthető, hogy ezekből a nevekkel keletkezett egykor a székely rovásbetűk hangalakja. Az akrofónia³⁶ (írástörténeti folyamat) során a jelnevekből betűk keletkeztek, például a hal jelnéből a „h”, a sarok jelnéből az „s”.³⁷

A magyar rovásírás fejlettségét bizonyítja, hogy ellentétben más rovásírásokkal, már régen sok összerovást (ligatúrát) alkalmazott.³⁸ Az írás iránya az ősi leleteken jobbról balra haladó. A hagyományt nem követő balról jobbra történő írás esetén, meg kell fordítani a betűket. A mondatokban a szavakat szóközök választják el egymástól, az írásjelek megegyeznek a latin betűs írásnál alkalmazottakkal. Tiszteletből csak azok a betűváltozatok használatosak, amelyek valamely régi rovásírásos emléken megtalálhatók. Így az újabb hangoknak (Q, W, X,

³³ Ld. bővebben: Varga Csaba i. m. 427. o.

³⁴ Varga Csaba i. m. 233-240. o.

³⁵ Friedrich i. m. 34. o.

³⁶ Az akrofónia: a szóírás jeleinek a kezdőhangok leírására való felhasználása. (Hiv.: Kéki: i. m. 19. o.) Ezen elv segítségével a szavak jelentésének figyelmen kívül hagyása által, az első hangzók önálló betűként alkalmazhatók. (Hiv.: Kéki: i. m. 61. o.)

³⁷ Varga Géza: A székely rovásírás eredete. Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest 1998. 25. o.

³⁸ Friedrich i. m. 34. o.

Y) nincs egy konkrét rovásírásos megfelelője, hanem a régi betűk kombinációival fejezhető ki.³⁹

II. 1. 3. A rovásírás emlékei

A magyar ábécével írott legfontosabb írásemlékek között a következőket kell megemlíteni.⁴⁰

A 6-7. század fordulójáról, avar kori sírból került elő Szarvas határában, egy csontból készült túrtartó, amelynek mind a négy oldalára rovásírásos szöveget karcoltak (a harmadik sor fele már olvashatatlan). Vékony Gábor olvasatát alapul véve a szöveg mai hangzással a következő lehetett: „ÜNGÜR ŰZŐNEK IMÉ E VAS TŰ TEVŐDJÖN (UGORJON?), ÚZZÖN, TŰ, TŰ, SZÚRÓ, BÖKŐ, VARRÓ! FESESZ (FUSS) ELÉJE, SZAL(ASZD) ÜNGÜR (MEG) NE EGYEN, ŰZD EL, EMÉSZD EL ŐT, ÉN ISTENEM!”⁴¹

A környei, avar sírban talált íj, valószínűleg a 600-as évek végén készülhetett. A markolatlemezén olvasható rovásírásos felirat, Vékony Gábor kiejtés hű átíratának mai hangzás szerinti változatában: „TE (EZ AZ) ÍJAT LŐDD (LÖVESD) NYILLAL ELLEN(e) (az utolsó szó lehetséges, hogy: ELŐRE)”⁴²

Előkerült egy hun övcsat is a 800-as évekből, de ennek rovásírásos feliratát még nem sikerült teljesen elolvasni, csak az tűnik biztosnak, hogy a rajta található első ligatúra (összevonás-összerovás) jelentése: „BATA”⁴³, az utolsó pedig: „ÍGY”⁴⁴.

A Szent István király pénzerméin látható ősi magyar szövegekre, Kukai Sándor hívta fel a figyelmet 1999-ben. A pénzek egyik oldalán latin betűvel a „Stephanus rex”⁴⁵ felirat olvasható, a másik oldalon pedig ősi, magyar betűs felirat található. A magyar betűs szöveg feloldása: „DUKATUS GESZÉJASZ INPÉRJE”⁴⁶ (dukát Géza birodalmából).

Az alsószentmihályi torony római kori faragott köve, rovásírásos feliratot őrzött meg. Kora a 200-as évektől kezdve bármikorra tehető, de a legvalószínűbb a 800-as és az 1200-as évek közötti keletkezés. A három soros szöveg középső sorának jelentése a legbiztosabb: „ÓVÁRI MÁRK (féle) TORONY EZ”⁴⁷.

Egy pécsi építkezésen talált (valószínűleg 1200-1300 között készült) sírkő felirata is rovásírással íródott. A szöveg megfejtése Forrai Sándor alapján: „ABA SZENTJEI VAGYUNK

³⁹ Friedrich i. m. 5. o.

⁴⁰ Varga Csaba i. m. 241-270. o.

⁴¹ Varga Csaba i. m. 245. o.

⁴² Varga Csaba i. m. 246. o.

⁴³ Varga Csaba i. m. 247. o.

⁴⁴ Varga Csaba i. m. 247. o.

⁴⁵ Varga Csaba i. m. 246. o.

⁴⁶ Varga Csaba i. m. 247. o.

⁴⁷ Varga Csaba i. m. 248. o.

*AKI ESZTER ANNA ERZSÉBET*⁴⁸. A kövön látható véset egy címerpajzs rajza, valószínűleg az egykor Pécs közelében működött Benedek rend címere. A véset készítő szellemesen, az emblémaként funkcionáló jelbe építette be az „ABA” szót. Az értelmezéshez az is hozzájárul, hogy ma is létezik egy Aba nevű község Pécs közelében. Az „ABA” ebben az esetben egy ötletes ligatúra, grafikája címer értékű, középső kiemelt jele megadja a rend nevét, olvasata pedig a szüzek származási helyét.

A vargyasi, rovásírással készült felirat az 1200-1300-as évek fordulója körül keletkezhetett, jelentése: „*MIHÁLY IRTÁN KÖVET*”⁴⁹.

Hódmezővásárhely, Kenyereér dülönök nevezett részén, kútásás közben egy feliratos gyűrűt találtak, amely valamikor 1200-1300 között készülhetett. A gyűrű belsejében körbefutó rovásírással felirat olvasata Varga Csaba értelmezésében: „*ÉDES NEMES JÓ KIS URAM GYÓNI RÜASZ*”⁵⁰ (a RÜASZ esetlegesen ROASZ is lehet, amely abban az időben közismert hun név volt).

Az 1250-es évekből származó nagy rovásbotot Luigi Fernando Marsigli (olasz hadimérnök) Erdélyben találta, 1690 táján. A boton hosszadalmas (690 betűből álló) magyarul írt szöveg volt látható, amelyet szerencsére Marsigli lemásolt (ezért lehet tudomásunk róla), mert maga a rovásbot sajnos elveszett. Marsigli szerint a rovásbot: „*A székegyföld régi szkíta lakói nyelvének fára faragott gyűjteménye, mely a katolikus hitre először áttértek használatára a mozgó ünnepek naptárát tüntette fel ...*”⁵¹ Azóta már ismert, hogy a Marsigli-féle naptár az állandó ünnepeket sorolta fel, például: Kiskarácsony, György nap, stb. Ilyen rovásbotokat korabeli szokás szerint templomok előterében helyeztek el, hogy a hívek közül bárki könnyen tájékozódhasson az elkövetkezendő egyházi ünnepekről. Ez a szokás arra is következtetni enged, hogy a köznép el tudta olvasni a rovásírással készült feliratokat, tehát a magyar ábécé széles körben ismert volt.

A Svájcban talált 13-14. századból származó, fagerendába rótt szöveg, érdekes népvándorlási térkép megrajzolásához nyújtott segítséget. A feltételezés szerint 441-ben Attila és Aetius catalanaumi csatájából, körülbelül 20-25 fős hun csapat menekült északra. A svájci hegyek között, a mély Anniviers-völgyben húzódott meg, majd letelepedett és létrehozott két apró falvacskát: Pinsecet és Vissoiet (nevük emlékeztet a Penszék és a Vizsoly nevekre). A svájci Penszéken fennmaradt, fagerendába rótt szöveget a szakértők szerint a 13-14. században véshették a fába. A felirat bal oldali része azért hiányzik, mert egy későbbi

⁴⁸ Varga Csaba i. m. 250. o.

⁴⁹ Varga Csaba i. m. 248. o.

⁵⁰ Varga Csaba i. m. 249. o.

⁵¹ Varga Csaba i. m. 252. o.

átépítés alkalmával megcsonkították a gerendát. Szörényi Levente alapján a szöveg a következő: „*JÖVEL HEGYÚVÓ, UDJAD ÜDÖJÉT: DJÉLU*”⁵².

A székelyderzsi téglába vésett felirat 1431-ben keletkezett, és a helyi unitárius templomba beépítve találták meg. A szöveg olvasata: „*MIKLÓS SZENTI AZ PÁP*”⁵³.

Az 1483-ból származó nikolsburgi rovásírásos ábécé, egy ösnyomtatvány hátsó táblája elé kötve maradt fenn. A különleges emlék a teljes (35 betüből álló) magyar ábécét és mellette 11 ligatúrát (jelösszevonást) is megőrzött.

A csikszentmártoni római katolikus templom oldalán talált, 1501-ből származó felirat, azon kevés emlékek egyike, amely azt igazolja, hogy az ábécé ismerete és az írástudás, a kétkezi munkából élő emberek alapműveltségéhez hozzátartozott. A felirat mára már csak másolatban maradt fenn, olvasata Sebestyén Gyula szerint: „*ÚRNAK SZÜLETÉSÉTŐL FOGVÁN ÍRNAK EZERÖTSZÁZEGY ESZTENBŐBE. MÁTYÁS, JÁNOS, ISTVÁN (?) KOVÁCS CSINÁLTÁK. MÁTYÁS, GERGELY MESTER CSINÁLTÁK.*”⁵⁴.

Az 1515 körüli konstantinápolyi híradás pórul járt követek történetét őrizte meg. Ulászló magyar király követeket (Bélai Barnabás és Keteji Székel Tamás) küldött Szelim török szultánhoz, aki azokat 2 évre az Ali Basához címzett követségi fogadó istállójába záratta. A történetet Keteji Székel Tamás örökítette meg az istálló falába vésve. Ezt a feliratot fedezte fel és másolta le 1553-ban Derschwan János követ (II. Szulejmán szultánhoz menet). A felirat olvasata a következő: „*EZERÖTSZÁZTIZENÖT ESZTENDŐBEN ÍRTÁK EZT. LÁSZLÓ KIRÁLY ÖT KÖVETÉT VÁRATTÁK ITT. BILAJI BARNABÁS KETTŐ ESZTENDEIG ITT VOLT, NEM CSELEKEDETT A CSÁSZÁR. KETEJI SZÉKEL TAMÁS ÍRTA EZT. SZELIM BÉG ITT TARTOTTA BENN SZÁZ LÓVAL.*”⁵⁵.

Az 1598-as Rudimenta című (A hunok régi nyelvének elemei alcímű) tankönyvet, Telegdi János az ősi magyar írásmód oktatásához készítette. Ismertette benne a magyar ábécét és példákkal illusztrálta a betűösszevonásokat és egyéb írásbeli szabályokat. Olvasható benne a Miatyánk és a Hiszekegy szövege is.

Miskolczi Csulyák Gáspár református esperes két egymástól alig különböző magyar ábécé betűsorát jegyezte fel 1610 körül.

⁵² Varga Csaba i. m. 242. o.

⁵³ Varga Csaba i. m. 254. o.

⁵⁴ Varga Csaba i. m. 257. o.

⁵⁵ Varga Csaba i. m. 258. o.

1624-ből egy humoros „riogató” rovásírással íródott szöveg maradt fenn egy könyv elején: *„EZ TÜKE FARKASLAKI MÁTYÁSÉ EZ AZ KÖNYÖ HA KI ELLOPIJA FELAKASZTJÁK.”*⁵⁶.

Az énlakai unitárius templom kazettás mennyezetének egyik kazetta felirata 1668-ból őrzött meg rovásírásos jeleket. A szöveg olvasata a következő: *„EGY AZ ISTEN. GEORGIUS MUSNAI DIAKON.”*⁵⁷. A kazetta mind a négy sarkában látható az „EGY ISTEN” ligatúra. Rovásírásos feljegyzések vannak még Kájoni Jánostól 1673-ból és Szentiványi Dánieltől 1679-ből.

A marosvásárhelyi kézirat kilenc székely ábécét (változatot) őrzött meg 1753-ból. Zakariás János szerzetes Peruban folytatott hittérítő tevékenységet, és magyar ábécével írt levelet 1756. április 16-án. A levél latinul íródott, még a magyar ábécé szerinti része is. A szövegben a spanyolok kegyetlen tevékenységéről számolt be, valószínűleg ezért próbálta a magyar ábécé alkalmazásával kikerülni a cenzúra figyelmét.

Révai Miklós 1803-ban gyűjtötte össze a régi hun-szkíta ábécék változatait. A nagybányai református egyház anyakönyvébe rovásírással 1821-ben jegyezte be, valószínűleg Técsi Dániel esperes, a Miatyánkot és az ábécét.

Petrovay János 1903-ban rovásírással írt levelet Tar Mihálynak. Olvasata a következő: *„JÓ NAPOT KÍVÁNOK KEGYELMEDNEK! KEZEMHEZ VETTEM MIND A KÉT LEVELÉT, VALAMINT A FÉNYKÉPET IS. ÖRÖMMEL FOGADTAM. NEM VÁLASZOLTAM EDDIG, MIVEL EZÉN A ROSZ ÜDŐJÁRÁSBAN A KÖSZVÉNY HASOGATJA A KARJAIMAT. AZÉRT MOST CSAK RÖVIDEN ANNYIT ÍROK, FEL SE VEGYE KEGYELMED HERMANN OTTÓ ÚRNAK A FIRKÁLÁSÁT. NEM ÉRDEMES ARRA SEM, HOGY AZ EMBER A TOLLÁT KOPTASSA OKOSKODÁSA FELETT! AZT TARTJAA MAGYAR EMBER: KUTYA UGATÁS – SZAMÁR ORDÍTÁS NEM HALLATSZIK MENYORSZÁGBA! TEHÁT KEGYELMEDET SE BÁNCSA AKÁRMIT FIRKÁLNAK, - KEGYELMEDNEK MEGVAN A MAGA ÖNTUDATJA : HOGY IGAZ AZ, A MIT ÁLLÍT!! EZEK UTÁNIS JÓ INDÚLATTAL MARAD KEGYELMEDHEZ ÖREG PETROVAI JÁNOS.”*⁵⁸.

1973-ban egy székelyföldi (Parajd) kapu feletti felirat készítője Szekeres Lajos sóbányász és fafaragó volt, aki már csak egy nagyon leromlott ábécét ismert, de még így is olvasható a szöveg: *„E KAPUT FARAGTA SZEKERES LAJOS.”*⁵⁹.

⁵⁶ Varga Csaba i. m. 262. o.

⁵⁷ Varga Csaba i. m. 264. o.

⁵⁸ Varga Csaba i. m. 269. o.

⁵⁹ Varga Csaba i. m. 270. o.

II. 1. 3. 1. A régi rovásírásos emlékek pusztulása

Annak magyarázata, hogy jelentőségéhez képest viszonylag kevés ősi írásos emlék maradt fenn, a kereszténységet erőszakkal terjesztő, és az ősi pogány kultúra minden emlékét pusztító hittérítésben keresendő.⁶⁰

I. István rendelkezéseiből fennmaradt emlék szerint „... *Szilveszter pápa tanácsolása folytán határozottatott, hogy a magyarok, székelyek, kunok, valamint az egyházi magyar keresztény papság által is használt régi magyar betűk és vésetek, a jobbról balra pogány írás megszüntetődjék és helyébe a latin betűk használtassanak. ... Az egyházakban található pogány betűkvel felírások és imakönyvek megsemmisíttessenek és latinval felcseréltessenek. Valamint pedig azok, akik régi pogány iratokat beadnak, 1-től 10 dénárig kapjanak jutalmat. A beadott iratok és vésetek pedig tűzzel és vassal pusztíttassanak el, hogy ezek kiirtásával a pogány vallásra emlékezés, visszavágyódás megszüntetődjék.*”⁶¹.

Kállay Ferenc A pogány magyarok vallása című könyvében a következőket írta: „... *hogy több írásos emlékek fenn nem maradtak, az nem csuda, ha meggondoljuk, hogy nálunk mint másutt a pogány írások s babonás jegyzékek a keresztény fejedelmek parancsára elégettettek, megsemmisíttettek, nevezetesen I. András parancsában meghagyatik, hogy minden magyar s idegen, ki Magyarországon lakik, fejét és jószágát veszítse el, ha scythiai nemzeti pogány hitét el nem hagyja, a pogány és scythiai szertartásokat s hamis Isteneket el kell törölni, a bálványok pedig lerontassanak.*”⁶².

Fehér Máttyás Jenő (domonkos rendi rendtörténész) a Középkori magyar inkvizíció című könyvében kifejtette, hogy: „*Összegezve adatainkat az inkvizíció által elkobzott vagy megsemmisített irodalmi termékekről, számbavéve azok sokszínűségét, de főképp több ízben említett magyarnyelvűségét, el kell vetnünk a hivatalos irodalomtörténeti állítást középkori szellemi igényeink sivárságáról, irodalmunk szegénységéről. Voltak magyar írások, teljes könyvek a Halotti beszéd és a Mária siralom előtt is.*”⁶³.

Wass Albert a Magyar örökségünk című kötetben fogalmazta meg, hogy: „*Sajnos, amikor az ősi magyar társadalmi rendszert a nyugati keresztény kultúrával jövő feudalista rendszer váltotta föl, az egyházi hatalmak túlbuzgósága folytán minden magunkkal hozott ősi*

⁶⁰ Friedrich i. m. 47. o.

⁶¹ Fűr i. m. 51. o.

⁶² Kállay Ferenc: A pogány magyarok vallása. Püski-Hasonmás Kiadás, 1861. 176. o. Idézi: Friedrich i. m. 47. o.

⁶³ Fehér Máttyás Jenő: Középkori magyar inkvizíció. 1967. Hasonmás Kiadás: Gede Testvérek, 1999. 166. o. Idézi: Friedrich i. m. 47. o.

magyar emlék megsemmisült. A rovásírásos kőtáblákat széttörték, a rovás botokat elégették, hogy nyoma se maradjon az ősi 'pogány' hitnek.”⁶⁴

II. 1. 4. A rovásírás továbbélése

A határon innen és a határon túlról (Erdély, Felvidék, Délvidék, Muravidék, Kárpátalja, Órvidék) érkező, rovásírással szakkörökben foglalkozó általános- és középiskolás gyerekek, évek óta részt vesznek – először a századfordulón megrendezett – rovásírás verseny budapesti döntőjén.⁶⁵

Forrai Sándor érdekes összefüggéseket tárt fel a magyar rovásírás és a mai gyorsírás kapcsolatára vonatkozóan. Megfigyelései szerint a rovásírás rövidítési rendszere, a gyorsírás szinte minden alapelvét alkalmazza.⁶⁶ A legismertebb gyorsírás rendszert Sir Isaac Pitman találta ki a 19. században.⁶⁷ Egységes nemzeti gyorsírás csak néhány országban elfogadott, például Magyarországon.⁶⁸ Az egységes magyar gyorsírás rendszert Dr. Radnai Béla (1891-1962) fejlesztette ki, amelynek alapja a következetes rövidítés-használat. Sok jegyében emlékeztet a Pitman-féle gyorsírásra (például: fonetikai alapokra épül és a magánhangzók jelölési technikája is hasonló).⁶⁹

II. 2. A latin betűs írás

Annak ellenére, hogy török közvetítéssel arab betűk is eljutottak magyar területre, mert az általuk kifejlesztett sziyaqatot⁷⁰ használták a pénzügyigazgatás külön írástípusaként a megszállt magyarországi részeken, a kereszténység felvételével mégis a *latin betűket* fogadták el a magyarok.⁷¹

A kereszténység felvétele együtt járt a latin műveltséghez való csatlakozással és a latin ábécé átvételével. De a latin ábécé nem tartalmazta a tipikusan magyar hangokat („ty”, „gy”, „cs”, „ü”, „ny”), így ezek átírása problémás volt. Csak századokkal később vált egységessé a magyar betűk írása, és alakult ki a magyar helyesírás rendszere.⁷²

⁶⁴ *Wass Albert*: Magyar örökségünk. Kráter Műhely Egyesület, 2001. 20. o. Idézi: *Friedrich* i. m. 48. o.

⁶⁵ *Dittler Ferenc*: Az ősi magyar rovásírás és mai alkalmazásai. Kiadja a HUN-idea Szellemi Hagyományörző Műhely, Budapest 2006. 46. o.

⁶⁶ *Forrai* i. m. 116. o.

⁶⁷ *Robinson, A.*: Az írás története. Józsefvárosi Műhely Kiadó, Budapest 2003. 43. o.

⁶⁸ *Kaszab Gyula – Soóky Andrea – Gulyás Jenő István*: Hamis vagy valódi? Írásszakértés és jogismeret mindenkinek. Grafodidakt Grafológusképző és Személyiségfejlesztő Központ, Budapest 2003. 157. o.

⁶⁹ *Robinson* i. m. 43. o.

⁷⁰ *Kéki* i. m. 72. o.

⁷¹ *Fazekasné Visnyei* i. m. 22-23. o.

⁷² *F. Visnyei Irma, Gulyás Jenő István, Katona Ágnes, V. Vékony Györgyi*: A grafológia alaptankönyve. Grafodidakt Grafológusképző és SZEMÉLYISÉGFEJLESZTŐ KÖZPONT, Budapest 2000. 17. o.

A 18. században többféle írásmód létezett egymás mellett, amelyek közül a kötővonalakkal ellátott *unciális írás és az állóbetűs kapitális írás* vált uralkodóvá. Ezeket a *jobbra dőlt kurzív írás* váltotta fel, majd elterjedt a kísérő vonalakkal ellátott és díszített *irodai írás*.⁷³

A 19. században Gönczy Pál hatására az *ütem(üteny)írás* vált általánossá, amely elnevezését arról kapta, hogy a diákoknak vezényszóra, közepes ritmusban kellett írniuk. Az írás dőlt betűs, felfelé tartó vékony hajszálvonalat és lefelé húzott vastag árnyékvonalat alkalmazott. Az írásrendszer részletes és alaposan kidolgozott volt, ennek ellenére több betűformával is elkezdtek kísérletezni a századfordulón.⁷⁴

A 20. század első harmadában a szépírás került előtérbe, de tanították a *díszítő és a rondírást* is. A *kalligrafikus szépírás* magyar változata az angol Castairs betűmintái alapján készült, amely 1906 és 1948 között volt használatos.⁷⁵ Főbb jellegzetességei: betűszárak jobbra dőlése, ovál betűk ellipszis formája, (hirtelen, vagy fokozatosan) vastagított lefelé húzott vonalból és vékony felfelé húzott vonalból építkezés, egyforma méretű vonalközökben elhelyezett zónák (mindhárom), alapvonalon (a középső vonalköz alja) írás, betűk szélessége 1-2-3 ellipszis, bevezető vonal hosszú és alapvonalról induló, végvonal hosszú és a középső segédvonalig ér, szóköz egy kisbetű szélességű, zónaarányok 1:1:1, egy- és a kétzónás betűk aránya 1:2,5 (hosszú szárak), betűk dőlése 50-68° közötti, ékezetek a betű fölött elhelyezve, nagybetűk csigás bevezető vonallal indulóak, árkados kötésmód és a betűk alakja nem változik a szóban elfoglalt helyzetük miatt.⁷⁶

Az 1925-ös tantervet követően sokan bírálták a szépírást, mert bonyolultnak és nehezen írhatóknak tartották. Olyan reformot kívántak, amely lehetővé teszi a megszakítás nélküli vonalalkotást, az egyszerűséget, a kényelmes írhatóságot. Ezért a Luttor Ignác által 1927-re kikísérletezett *zsinórirást* kezdték tanítani. Az új írásmódot, egyrészt a vonalminőség (amely mindenhol egyforma vastag és a betűk árnyékolatlanok), másrészt a kötöttség miatt (a szó leírásakor nem lehetett felemelni a tollat és a kötővonalak betűfüzéssel, kis visszatérő hurokkal kapcsolódtak, az ékezeteket csak a szó leírása után lehetett kitenni) nevezték el zsinórirásnak. Mintául a német Sütterlin (1917) és az osztrák Legrün (1924) egybekapcsolt írása szolgált. Végül a Lutor Ignác és Oldal Anna által kialakított változat terjedt el. A zsinórirás főbb jellemzői: a betűsor képzetes alapvonalon futó (tehát nincs alapvonal, a betűk szinte lebegnek), betűk szélessége 1-2 körátmérő, bevezetővonal változó indulású (a szóbeli

⁷³ F. Visnyei, *Gulyás, Katona, V. Vékony* i. m. 18. o.

⁷⁴ Fazekasné Visnyei i. m. 40. o.

⁷⁵ F. Visnyei, *Gulyás, Katona, V. Vékony* i. m. 18. o.

⁷⁶ Fazekasné Visnyei i. m. 41. o.

elhelyezkedéstől függően), végvonal rövid (a szó végén lévő oválbetűknek nincs végvonaluk), betütávolság 1 körátmérő, szótávolság 2 körátmérő, zónaarányok 1:1:1, betűszarak dőlése 90° (állóírás), ékezetek a betű fölött elhelyezve, nagybetűk egyszerűsítettek, betűfűzés kötött (hurkolt), kötésmód árkados (kivétel: kis „r”), és a betűk formája változó a szóban elfoglalt helyük szerint.⁷⁷

1945 után megsokasodtak a zsinórirással szembeni kritikák, mert a sajátos hurkolás, a mesterkéltég, az előnytelen betűformák és a bonyolult kapcsolási mód miatt, a diákok írása szinte olvashatatlanná vált. Az iskolák államosítását követően (1948. június 15.) átmenetileg több normaírás létezett egymás mellett, végül egységesen a Gerlóczy Lajosné által kidolgozott *egyszerűsített (modern) álló írást* kezdték tanítani. Az új ábécéskönyv 1956-ban jelent meg, a normaírás betűinek alakítását Csoma Vilmos által szerkesztett tanítói kézikönyv tartalmazta. 1963-ban átdolgozták a normát és az addig ferde 45°-os vonallal kapcsolt betűket, ezt követően c-s kötésmóddal kapcsolták. Az egyszerűsített c-s kötésű modern álló írás főbb jellemzői: betűk dőlése 90° (álló írás), körformára épített, mázolt vonalvezetés, 4 majd 3 mm-es vonalközben elhelyezett, alapvonal kiemelt (ezen ülnek a betűk), betűk szélessége 1-2 körátmérő, kezdővonal az első vonalköz közepéről indul, betűk közötti távolság fél-kétharmad betűszélesség, szóköz 1,5-2 betűszélességű, zónaarányok 1:1:1, ékezetek a betűk fölött középen elhelyezve, nagybetűk egyszerűek, kötési technika c-s kötés, kötési mód árkados, ékezetek és áthúzások a szó leírása után kerültek elhelyezésre. Az egyszerűsített c-s kötésű (modern) álló írás még napjainkban is használatos.⁷⁸

Az 1970-es évektől az írás színvonala a diákok körében (különösen felső tagozatban az írástempó gyorsításakor) egyre romlott és visszaesett az olvashatóság is, ezért új normaírás kikísérletezésébe kezdtek. Virágvölgyi Péter és Ligeti Róbert két lépcsőben próbálkozott az új normaírás kifejlesztésével 1975 és 1979, majd 1985 és 1990 között. Ennek eredményeként 1987-től kísérleti célból több iskolában is bevezették az új írásmódot, az *enyhén jobbra dőlt írást*. A Virágvölgyi-ábécéként is ismert rendszer főbb jellemzői: betűk dőlése 74°, nyitott ellipszis formára és parabolaívre épített, hangsúlyos és hangsúlytalan vonalú, vonalközben elhelyezett, alapvonal az első vonalköz alja, betűk minden helyzetben ugyanúgy íródnak, kezdő- és a végvonal rövid, betűk távolsága szűk (fél betűszélesség), szótávolság 1,5-2 betűnyi, zónaarányok 1:1:1, ékezetek a betű dőlés irányában a betű felett elhelyezve, nagybetűk egyszerűsítettek, kötés lendületvonallal, hajlítással és illesztéssel megoldott,

⁷⁷ Fazekasné Visnyei i. m. 42-44. o.

⁷⁸ Fazekasné Visnyei i. m. 44-46. o.

valamint a kötőmód árkádos. Napjainkban az enyhén jobbra dőlt írás tanítása is elterjedt.⁷⁹ A Virágvölgyi-féle írásminta legjelentősebb újítása, hogy alkalmazkodott a kézírás fiziológiás jellegzetességeihez. Ezáltal a kéz kevésbé fárad el, az írás lendületesebb és gördülékenyebb, így gyorsabb és egyedibb.⁸⁰

A 21. századi Magyarországon az álló írás az általános (a legelterjedtebb) írásmód. De az idős írásban még visszaköszönnek a kalligrafikus szépírás és a zsinórirás betűformái. A fiatalok körében már, az egyre gyorsuló világhoz alkalmazkodva, a dőlt írás is felbukkan.

III. Összefoglalás

Az írástörténet tárgyalása során elkülönítettem az egyetemes és a magyar írástörténetet. Ebben a tanulmányban a magyar írástörténet nemzeti sajátosságait vázoltam fel, kitérve az írást megelőző jelrendszerekre, a rovásírásra és a latin betűs írásra.

A rovásírást tárgyaló részben ismertettem a magyar rovásírás eredetével kapcsolatos álláspontokat. Hangsúlyoztam jelentőségét, részleteztem a mai rovásírásos ábécé kialakulásának folyamatát. Bemutattam rovásírásos emlékeket és utaltam a régi rovásírásos feliratok nagymértékű pusztulásának okára, valamint felvillantottam a rovásírás továbbélésének lehetőségét.

A latin betűs írással foglalkozó részben kifejtettem, hogy a kereszténység felvételével tért át a magyarság erre az írásmódra. Megemlítettem a múltban egymás mellett alkalmazott különböző magyar írásrendszereket. Részletesen a 20. században kialakult fő típusokat mutattam be (a kalligrafikus szépírást, a Luttor Ignác féle zsinórirást, a Gerlóczy Lajosné által kidolgozott egyszerűsített (modern) álló írást és a Virágvölgyi ábécéként is ismert enyhén jobbra dőlt írást), mert ezek azok az írásmódok, amelyek a 21. században íródó, magyar nyelvű, kézírással készült írásokon megjelenhetnek.

⁷⁹ Fazekasné Visnyei i. m. 46-48. o.

⁸⁰ Balázs Zsuzsanna: Kell-e folyóírás a 21. században? (2015.09.08.)

Forrás: http://index.hu/tudomany/2015/09/08/iras_keziras_folyoiras_oktatas/ (letöltés ideje: 2017.11.05.)